Lausunto

Talous ja tutkimus
Penna Urrila

6.5.2024

VNS 2/2024 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025–2028

1 Talouden kuva

Suomen taloutta koskevat ennusteet ovat olleet laskusuunnassa viimeisen puolen vuoden aikana. EK:n näkemyksen mukaan julkisen talouden suunnitelman pohjana oleva valtiovarainministeriön kevään 2024 talousennuste vuosille 2025–2028 on ydinoletuksiltaan perusteltu ja realistinen. EK kuitenkin painottaa, että talouden kuva on epävarma. Globaalien riskien ohella esimerkiksi korkokehitys vaikuttaa ratkaisevasti Suomen talouden lyhyen aikavälin näkymiin.

2 Talouspolitiikan linja

Hallituksen talouspolitiikan linjana on taittaa Suomen julkinen velkaantuminen. EK pitää tätä tavoitetta erittäin kannatettavana. Hallitus on hallitusohjelmassa sopinut 6 mrd. euron kokonaisuudesta julkisen talouden vakauttamiseksi. Tämän lisäksi kevään 2024 kehysriihessä päätettiin 3 mrd. euron lisäsopeutustoimista. Yhteensä 9 mrd. kokonaisuus julkisen talouden tervehdyttämiseksi on EK mielestä tilanteeseen nähden perusteltu.

Hallitus haluaa pitkällä aikavälillä taittaa Suomen velkasuhteen lasku-uralle ja kohti pohjoismaista tasoa. EK pitää tätä tavoitetta myös erittäin kannatettavana. Samoin hallituksen keinovalikoiman painopiste julkisen talouden tervehdyttämiseksi on selvästi menoleikkausten ja rakenteellisten uudistusten puolella. Hallitus toteaa, että kansainvälisesti korkean verorasituksen ja talouskasvun turvaamisen nimissä kokonaisveroastetta ei tulla kiristämään. Näitä linjauksia EK pitää tärkeinä Suomen kasvun kannalta.

EK tukee myös hallituksen määrätietoista tavoitetta työllisyyden kasvattamisesta, sillä se on keskeisessä roolissa julkisen talouden vahvistamisessa erityisesti pitkällä aikavälillä. Hallituksen tavoitteena on työllisyyden vahvistaminen 100 000 työllisellä, ja sen jo päättämät työllisyystoimet nostavat työllisyyttä VM:n arvion mukaan 74 000 hengellä. EK pitää tärkeänä, että vahva työllisyys on talouspolitiikan keskeinen kulmakivi. Suomen työllisyysaste on kohenemisestaan huolimatta jäljessä pohjoismaisia verrokkimaita, ja työllisyyden vahvistumisella on merkittävä vaikutus julkisen talouden kestävyyteen.

EK pitää tärkeänä, että sopeuttamisen rinnalla haetaan toimia, joilla kasvua voidaan vauhdittaa. Varsinaisia kasvua vauhdittavia toimia hallitus on tuoreeltaan tehnyt TKI-panostusten, investointikannusteen ja Tesi-konsernin pääomittamisen muodossa. Erityisesti investointikannustimen nopea toimeenpano korostuu, koska investointisuunnitelmia on runsaasti, mutta mm. kohonnut korkotaso on tuonut

investointipäätöksiin lisää harkintaa. Suomen on kuitenkin oltava kasvutoimien suhteen nopea, sillä investointien houkuttelussa nykyinen etulyöntiasema esim. puhtaan sähkön osalta ei kestä määrättömän pitkään. Investointiedellytyksiä parannetaan myös kantaverkon vahvistamisella, mitä EK pitää myönteisenä asiana.

TKI-rahoituksella voidaan vauhdittaa tuottavuuskasvua. Päätetty TKI-rahoituskokonaisuus on hyvä ja vastaa elinkeinoelämän tarpeita. EK:n mielestä päätökset tukevat yritysten innovaatiotoimintaa, parantavat toimintaympäristön ennakoitavuutta ja mahdollistavat yhteistyön tutkimuksen kanssa.

EK:n mielestä hallituksen toimien kokonaisuudesta on tärkeää huomata niiden etupainotteisuus. Vajaassa vuodessa on kyetty tekemään päätöksiä 9 mrd. euron edestä. Näin on mahdollista, että vaalikauden loppupuolella tehtyjen uudistusten vaikutukset alkavat jo pienimuotoisesti näkyä. EK pitää selvänä, että seuraavankin hallituksen on jatkettava vastuullista julkisen talouden linjaa, jotta pitkän aikavälin velkakehitys saadaan kestävästi lasku-uralle. Suomen velkaantumisen näkymä on erityisesti pitkällä aikavälillä yhä hyvin huolestuttava.

3 Finanssipolitiikan linja

Suomen julkinen talous on ollut merkittävästi alijäämäinen jo pitkään. Tämä koskee erityisesti ns. velkaa kerryttäviä sektoreita – valtiota, kuntia ja hyvinvointialueita. Hallitusohjelman mukainen 6 mrd. kokonaisuus ei enää riitä hillitsemään velkaantumiskehitystä. Ilman lisätoimia julkisen talouden alijäämä olisi kehyskaudella yli 3 %/BKT ja velkasuhde nousisi jo lähelle 90 prosenttia.

Julkisen talouden suunnitelmassa esitetyt hallituksen finanssipoliittiset tavoitteet sekä julkisen talouden mittareiden tavoitetasot vuodelle 2028 ovat kannatettavia. Pitkällä aikavälillä velkasuhde uhkaa jatkaa kasvuaan ennen kaikkea väestön ikääntymisestä johtuvan kestävyysvajeen vuoksi, vaikka väliaikainen tasaantuminen onkin edessä hallituksen toimien ansiosta.

EK painottaa, että tilannetta on syytä seurata tarkkaan ja valmistautua tekemään mahdollisia lisätoimia velkaantumisen taittamiseksi. Kestävyysvajeen arvioidaan olevan nyt 2 %/BKT, joka on aiempia arvioita pienempi, mutta silti tuntuva. Velkasuhteen kääntäminen laskuun edellyttääkin vielä lisää toimia seuraavallakin hallituskaudella.

Valtion budjettitalouden alijäämän arvioidaan vuosina 2025–2028 olevan keskimäärin 8,5 mrd. euroa ja se pienenee kehyskauden loppua kohden ollen 7,0 mrd. euroa vuonna 2028. Alijäämästä merkittävän osan muodostavat korkomenot sekä hävittäjähankintoihin liittyvät menot. Korkomenojen on ennakoitu kasvavan vuonna 2028 jo 4,1 mrd. euroon. EK pitää tätä kehitystä hyvin huolestuttavana.

Sopeutuskokonaisuuden toimeenpanon jälkeen hallitusohjelmaan kirjatusta -1 %/BKT:n alijäämätavoitteesta vuodelle 2027 jäätäisiin arviolta 0,3 %-yksikköä vuonna 2027. Nimellisen rahoitusaseman ennakoidaan olevan -0,9 %/BKT vuonna

2028. Keskipitkän aikavälin tavoitteen (-0,5 %/BKT) saavuttaminen jää vuoden 2028 jälkeiseen aikaan. Finanssipolitiikan linja on rakenteellisen alijäämän mittareilla ensi vuodesta alkaen kiristävä ja jatkuu samanlaisena kehyskauden loppuun asti.

Hallitus päätti kevään kehysriihessä lisäsopeutuksesta, jonka kokoluokka on verotuksen dynaamiset vaikutukset huomioiden noin 3 mrd. euroa. Staattisesti ratkaisu painottui hieman odotuksia enemmän veronkiristyksiin. Menoleikkausten kokonaismäärä oli 1,6 mrd. euroa ja veronkiristysten 1,8 mrd. euroa (1,4 mrd. euroa dynaamiset vaikutukset huomioiden).

Menosäästöjen kohdentumista EK pitää oikeansuuntaisina. EK on painottanut julkisen talouden tasapainotuksen tarvetta menosäästöjen avulla. Hallituksen toimet niin hallitusohjelmassa kuin kehysriihen päätöksissä kohdentuvat kokonaisuutena kasvua tukevasti, vaikkakin esimerkiksi kotitalousvähennyksen leikkaaminen vaikuttaa heikentävästi pk-yrityksiin todennäköisesti useilla toimialoilla (mm. korjausrakentaminen, kiinteistöala, hoivapalvelut, rauta- ja tukkukaupat).

Hallitusohjelman mukaan veropolitiikalla tavoitellaan mm. ostovoiman kohentumista, työnteon kannustimien parantumista ja talouskasvun edellytysten vahvistumista, eikä hallitus kiristä päätösperäisesti kokonaisveroastetta. EK pitää näitä tavoitteita erittäin kannatettavina.

Veronkorotukset ovat ongelmallisia, erityisesti ennakoimattoman suuri arvonlisäveron nosto jo aiemmin päätetyn päälle sekä arvonlisäveron kautta toteutettava makeisiin kohdistuva verotus.

Hallituksen päätös nostaa yleinen arvonlisäverokanta 24 prosentista 25,5 prosenttiin on ongelmallinen. Suomen yleinen arvonlisäverokanta nousee korkeammaksi kuin verrokkimaissa Ruotsissa ja Tanskassa. EK pitää yleisen arvonlisäveron nostoa kielteisenä, sillä yleisen alv-kannan nosto leikkaa ostovoimaa ja kohdistuu erityisen voimakkaasti moniin työllistäviin palvelualoihin ja kauppaan. Yleisen arvolisäverokannan nostaminen heikentää kilpailukykyä, yritysten katteita tai vastaavasti leikkaa ostovoimaa ja vähentää näin ollen edellytyksiä kasvun vauhdittamiseksi.

Hallitus on tekemässä yleisen ALV-kannan noston jo tämän vuoden syyskuussa, jotta Suomi välttää joutumisen EU:n liiallisen alijäämän menettelyyn. EK korostaa, että yleisen ALV-korotuksen voimaantulo 1.9.2024 on yrityksille erittäin hankala toteuttaa. Yhden kuukaudenkin lisäaika toisi yrityskenttään ison helpotuksen.

Hallitus päätti korottaa makeisten arvonlisäveroa 14 % kannasta perusverokantaan eli 25,5 prosenttiin. EK:n mielestä päätös johtaa vaikeisiin rajanvetoihin ja tulkintakysymyksiin sekä kasvattaa yritysten hallinnollista taakkaa. Sen vaikutukset kansanterveyteen jäänevät myös pienehköiksi, joten kyse on ensisijaisesti fiskaalisesta verosta.

Välillinen verotus kiristyy muutenkin, sillä taustalla on myös hallitusohjelman mukainen kirjaus nostaa 10 % arvonlisäverokannan tuotteet pl. sanoma- ja aikakauslehdet 14 % verokantaan.

Hallitus piti työn verotuksen muuten ennallaan, mutta tuloveroasteikon kahden ylimmän portaan tulorajaa ei nosteta vuonna 2025. EK näkee tämän ratkaisun kielteisenä, koska Suomen työn verotus on Euroopan kireimpiä. Onneksi päätös on vaikutuksiltaan pienehkö, koska se koskee vain yhtä vuotta.

Hallitus kanavoi työttömyysvakuutusmaksun alennusvaran kokonaisuudessaan eli 933 miljoonaa euroa osaksi rahastotaloutta julkisen talouden vahvistamiseksi. EK pitää tätä valitettavana, vaikkakin ymmärtää julkisen talouden vahvistamistarpeen.

Liikenteen ja logistiikan osalta kehyspäätöksen sekä aiempien päätösten kokonaisuus on ristiriitainen. Hallitusohjelman mukaan valtion omaisuuden myyntituloja kohdennettaisiin liikenneinfraan 3 mrd.€ hallituskaudella, mutta näitä toimista ei ole saatu lisätietoa tai linjauksia. Liikenneinfran kehittäminen on elinkeinoelämän kannalta keskeinen kasvutoimi. Hallituksen tulisi mahdollisimman pian esittää investointiohjelmansa ja sen rahoitus.

4 Julkisen talouden hoitoa koskevat säännöt

EK pitää tärkeänä, että hallitus on sitoutunut valtiontalouden menoja koskevaan kehysmenettelyyn sekä vahvistamaan finanssipoliittisia sääntöjä tukemaan velkakestävyyttä. Näin varmistetaan pitkäjänteinen ja vastuullinen taloudenpito.

EU-lainsäädännön kautta tuleviin finanssipoliittisiin tavoitteisiin sitoutuminen on ensiarvoisen tärkeää. Suomen velkasuhde kasvoi EU-maista eniten vuonna 2023. Siksi on entistäkin tärkeämpää, että hallitus sitoutuu painamaan alijäämän alle -3 %/BKT-rajan ja saaman velkasuhteen lasku-uralle EU-tavoitteiden mukaisesti.

5 Muita huomioita

EK kiinnittää huomiota myös julkisen talouden suunnitelmassa olevaan herkkyystarkasteluun. Ennustettua heikompi kasvu katsauskaudella vaikeuttaisi oleellisesti julkisen talouden tervehdyttämistä. Toisaalta kasvun selvä vauhdittuminen kääntäisi velkasuhteen lasku jo tällä vuosikymmenellä. Kestävyysvajearviot ovat pienentyneet hallituksen toimien ansiosta. EK kiinnittää jo tässä vaiheessa huomiota, että työikäinen väestö on Suomessa kääntynyt viime vuosina nousuun. Vastaavan kehityksen jatkuminen muuttaisi pidemmän aikavälin näkymää ja vähentäisi merkittävästi julkiseen talouteen kohdistuvaa painetta pidemmällä aikavälillä. Samalla yritysten kokema pula osaavasta työvoimasta helpottuisi etenkin talouden noususuhdanteissa.